

ACC. N:R M. 10026:1-29.

f. 189.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. N:R. IV. 1. 10. 20. 1. 21. 8-1897

Landskap: Skåne Upptecknat av: Bror Jansson
Härad: Ödönge Adress: Lönboda
Socken: Örkensved Berättat av: olika personer se bilag-
sidan för uppt. bladen
Uppteckningsår: 1946 Född år i

Majstäng, lörsal m. m.	s. 1-3, 29.	Lutf 46.
Lilla jul och lille jul afton	s. 3-4.	" 47.
Fästlagbullar.	s. 5.	" 48.
Hemmets prydnade.	s. 6-17	" 49.
Ramsor och småbarnslekar, lek- saker och vagnvisor.	s. 18-28.	" 53.

Skriv endast på denna sida!

Måsting och "lövsal."

Bruket hade ha måsting har
troigen icke varit så allmän i
örkenlandet. Det tyckes blott
ha förekommit i de mera folk-
rika byarna.

En dylike var Rönneboda på grän-
sen till Glimåker socken. Där
brukade ungdomen vara för 50-60
år sedan samlas om middags-
afton på en plats kallad Kullen.
Där var sedan flera år tillbakat
sett en stång med vindflöjel å
vilken stod ritat 1800 och ini-
tialerna M. P., som varit beteckna-
de den person som byggt gården
nämnda år. Måstingen hade vind-
flöjelen i bryan tätt på grovsten

spets. Den var först på en järnstång
som med sin vassa handforniga
del omfattade trestångens änd.
Någon särskild pyntning låg ej
här fämnat på stangen.

Denna mästing stod från år till
år och ungdomen hade alltid det
sin nöjesplats.

De frukom för då man ännu
ej böjde plantan berömt att man
i en själöverskådning rym-
de upp en del plantor och gjorde
en öppning stor nog att placera
ett bord med stolar vid sidorna.
Så det bord kunde man då lagga
en kassad korvsten från nå-
gon utslagen skott. Ett baskage
av avsnitt gick det bra att in.

2
rätt en dylik lördag. I min
födelsby Tomtebodas ställe ännu
den lördag boss som min far
lät inrätta för att där fira sin
födelsdags 40-årsminne den
3 juli 1893.

Lilla jul och lilla julefton.
Emellanåt talte folk om lilla
jul och lilla julefton, men nå-
gon allmän firning av dessa har
ej förekommit. Möjligen har
söndagen före jul om den in-
föll dagen före julefton fi-
rats på något sätt som lilla
jul.

Ingen har kunnat berätta

LUF 47.

något om att Lucia dagen firats.
Onda andmakter tröddes då
driva sitt spel, särskilt i
vatten dragen och vid boarnas
na som då fingo hålla stilla.
Man bakade både före och ef-
ter Lucia sådana kakor som
Luciakatter, julfisar och tolv-
hålsringlar.

Ryndelsmässan har ej firats.
Julen tog slut om Tjugande-
dags afton. Då äts risgrynsgröt.
Bor många firades Tjugande-
dags afton med ett s. b. Julkalas.

Utryckte Benraskensdag är
ej känt. - Dagen innan Ryndelsmäs-
sodagen firades i Småland som Lilla
julefton.

Fastlagsbullar.

Fastlagsbullar ätes om fast-
lags söndag och mandagen därpå.

Det förekommer ibland att
man sätter till mandelmassa i
degarna. En russin i mitten är
även vanlig.

En vanlig benämning på dag-
arna efter fastlags söndag är
"bollemåndag", "stinkapettisdag",
"raffelsonsdag" och "fläskstördag",
namnen efter de saker man
ät respektive dag.

Fastlagsbullarna doppades i
kaffe.

Om 1880-talets sed kan ej be-
svaras.

Hemmets pydande.

Man lövade i hemmen vid de stora högtiderna: Palm-söndag sättes in kvistar av sälg med de då utspuckade blomknopparna (palms), vid Pingst sättes in de nyss utspräckta löven av bok och lönn samt vilde ängsblommor, slutligen lövade man alltid vid Midsummar. Löven placerades gärna i ett kruka av koppar eller ett tunnare som fick sin plats var det bes sig, på kakelugnen eller i den för befintliga ljusfyren i stugan.

I många hem fanns före bo-nader med bibliska och blom-

sternmotiv. De sattes upp en-
dast under julen.

År 1835 hade man börjat an-
vända tapeter. Dessa förste var
målade för hand i ett rutat
mönster. Före hade man hyr-
tade väggar, vilka tvättades.
Ännu finnes några stuga köar
med otapetserade väggar.

Man brukade också i de fi-
nare rummen låta måla väg-
gar. Målare: Nilsson och "Pöppelsson".

Någon enstaka gång för 80-90
år sedan skaffades Tapeter. Ett
par från denna tid finnes i
behold. Motivet är en Kristi pi-
nas historia och med lösning på
5 språk, dock inte svenska. För

"Die sieben
heiligen
korte gese
an der
kreutz".

ligen år de gjorda i Tyskland.
I mitt barnbarnshem Lönaboda
kom 1880 och senare följande Ta-
lor: Karl XII-s lik bärs över nord-
ka gränsen, Louis de Jéu, Emelie
Flygare - Carlin samt inom stö-
re rummet 2 tavlor över svenska
nationaldiktare. Dessa 5 hängde
i färs sovrummare som låg
mellan dagligstugan och fin-
rummet, som kallades salen.
Salen var belägen i husets ända
och upptog hela husets bredd.
Här fanns följande tavlor:
Lutet, Melankton och Norden-
schöld med Vegaexpeditionen
samt en s.k. grulcation på
svart med riden jag betraktar

ACC. NR M.10026:9.

i gula bokstöver och någon
sorts blomstermotiv. Ingen-
de tapetsering i husmet kom pyddes
där de första tapeterna nå-
farmor 1849 gifte sig och hu-
set i samma veva blev om-
byggt från ryggst till ny mo-
dell med hölje väggar och
frontspets. De omvända tav-
lorna fanns kvar till 1919, då
far dog och en son antog går-
den.

Duker på borden brukades
ej i vardagslag förrän vad duk
kom i handelen. Sedan be-
lades det långa matbordet i
stugan med en dylikt någon
gång omkr. 1910. I pinnrummet

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Om julen
kom pyddes
stugans
väggarna
gulabev.

ACC. NR M.10026:10.

2 dukar av
lag. Någon
på byråer
varken i
salen
s med träd
särskilt st.
hade en by-
ms vackra
vissa hem
or varis fram-
sed sort s
. bitlets för
kågon gamm
dylika byr-
y. Det kalla
undantages

²
bågar² i förmågan² hem samt
brännvinskannor av koppar,
stannstop och trästänkar hos
medelklass och småfolk så
torde några prydnader för bo-
det icke ha förekommit på
högtidsdagar ens.

Ännu för 50 år sedan hade man
ofta i torp och mindre ställen
koss sedan att till söndag-
en eller högtiden stå grönvis
och sand på golvet. Efter det
efter böjade man klippa tis-
sar och väva träsmattor. Man
försökte och väva mattor av
halv. De voro rätt starka.
Utom för dörrtröskeln skulle fin-
nas grönvis att traka skor på.

I hemmet
stod öl-
dicka-
flaskan
på bordet
hela ju-
len.

Ännu må
koppar.

När man gick med Träskor vil-
ket var allmänt brukade man
ha ett par uteträskor, som
sattes i förtugan och ett par
inneträskor som togs på där.

Att ha "fönstertid" var all-
mänt. Av dylika böer nämnes
Muskenträd, vattenblommor,
en vickelblada krusbladigört,
balsaminer, Kristi bloddrop-
par, pelargonier. Bland större
krukväxter bör nämnas myrten.
Det ansågs ej bra att tacka när man
fick sticklingar av krukväxter.
Man satte bland andra Träd-
gådsblommor i vasar. Vanligt var
dock att ha vilda blommor. Vid
midsommar brukade man plocka

en midlsommarskrost av alla sort-
ers vilda blommor. Den hang-
des i stugtakst. Där fick den
hanga hela sommaren och höst-
en. Den blev naturligtvis full
av dam. Blev ett djur sjukare
det bra att ha krosten som
medicin. Den brändes då un-
der djuret.

I de flesta stugor fanns ännu
för 60-70 år sen en särskild fyr
för belysningen i stugan. Där
fanns klyka för de laddiga stic-
kar som lyfte upp stugan. Ring-
ljusfyren således man på rik-
teboellarna. Kvinnorna med
spinnrockar och kollar med
något slöjdarbete eller för att

kljva ut fäustickor. Dessa
sannas lades till tockning på
ett par stänger i taket över ka-
belugnen.

Om hösten, när man skolat
smältas talg, av vickan stöptes
talgdjus, pofter. I handeln köps
tes tjusvaggarna, som var oblekt,
otvinnat nr 6. Detta klippas i
lagom långa längder, ett antal
dyliga bands på en smal kapp,
och andarna sänktes i den smäl.
Ta talgen så länge att den stee-
nude talgen blev av lämplig
tycklek.

De första fotograflamporna
voro små, koniska med en ylle-
garnsväve och viten glas. Senare,

nå hänglampor kom i bruk,
 voro de allmunt brukade som
 kökslampor. 1874 kom den
 första hänglampan till Rön-
 neboda. Det var en sådan med
 stålbenar, som höll fotogen-
 glaset och en vid plåtskärm,
 över vilket lampglaset, som i
 allmänhet var 14 linjes, stod upp.
 De första lyktorna för belysning
 i uthusen kallades hornlykter.
 De voro gjorda av en ~~trastomme~~^{kast}
 på vilken hängts den tunna
 himnen av en hornage. Inuti
 den satt ett tälgljus. Ett slags
 kökslampor med flatvika att
 skruva upp kom i bruk under
 1900. Den var försedd med ett litet

Den
 kom 4. serien
 Tio block
 lyktor
 med glas.

kupigt glas och folk kallade den
en "nilla".

Av värmsanordningar fanns
i mitt hem kakelugnen (vindugnen)
i stugan, i salen en fyrkantig
järnkamin, som räckte nästan
till taket, i köket kokades
maten på fötting till något
är innan 1900, då kokspis nu-
rades in i köksfyr. Järn-
kaminen i salen finnes ännu
hvar. I vissa bälte bondgårdar
sattes upp pottugnar i finkam-
men.

Längre tillbaka än middagen
minnes hade man brukat hänga
kronor av kalv i stugskåp till
julen. I min farfars bostad hade

man också sedan ett bestört stug-
golvet med halm på julafton.
Tugande halmkronor skall med
kunna göra en dylik när regn
blir färdig i sommar. Kan kan-
ske skicka er ett foto av en dy-
lik.

4 till här till slut meddela en
såd att pryda väggarna i kam-
mits natteluga i övervåningen
med begravningskronor efter
de sist avlidna, hustrun och barn.
Det gjorde ett ganska dyrt in-
tryck med dessa pål- och andra
kronor på gästnumret, där möb-
lemangset bestod av två tvinnans-
sängar, och med förord av linne
samt kistor.

ACC. NR M10026:18.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Ramsor och småbarnslekar.
Räpnersamsor.
Pii, Petter, Knapp.
Du slapp. (Samma ramsa).

LuF 53.

Gubben från
gick till stan,
köpte smus
på en lus,
kokte soppa
på en loppa
rikna rätt, så blir det ätte. (1940.)

²
Äppel, päppel, pium, perum.
Vikan sått på tallekvist.
Hon så ett och hon så tu.
Ute skall du vara nu. (1940.)

Esse, desse, luntan, tuntan,
simmeli make, kokeli kaka,
vestan villa, datteli dilla.

He med dig du lange man. (1900-1910)

ta "kallas."

Tesse, Tesse, Temmerman,
funtan karinge halde hon.

Fem va ror o fem va dia,
o fem va inte födda in.

(Lessa talas ännu av skolbarnen)

Ransa från 1900-talet. (Ta tillagd)

Här br ja. (Pekar på sig själv).

Här br du. (Pekar på den andra).

Här br min. (Pekar på umellen).

Här br knallen. (Pekar på axeln).

mitt på skallen. (Pegar i skallen).

Bygga bron. Lek.

42 bygga bron må visa o stöpa.
Ingen bygger bättre än kejsarens
Bätmanne äro vi. dotter.

Bätmanne äro vi.

Krigsmanna ska vi bli.

Den som oftest kommer han
ska ligga, ligga nöd.

De bekände utgöra av en lång
rad som skall passera under
brovirket, som hålles uppe av
två med händerna i varandra.
Raderna skall nu passera och bron
skall om möjligt för var omgång
fångas den siste. Denna har sedan
att ställa sig vid endera brosidan.
För alla iot fångade bröjes en
drickamp mellan de på bussen

sidor blev stängda.

Leena lek lektes för 70 år sedan, men kom ut bruk för 5-6 år sedan. Fotbollen har trängt ut många lekar i skolorna.

Småbarnens lekar med de äldre. Den äldre personen håller barnet på knäet vänd emot sig. Högra handen fattar barnets vänstra och vänstra barnets högra. Medan man drager barnets ena hand till sig, skjutas den andra bort. Man säger:

Laska om en da.

Fira skilling ska vi ha.

Skåa vi må
får vi flais

penga.

Barnen lek ländes ramligen
av fadern, medan modern lät-
de följande.

Hon höll barnet på knäet
från sig och gjorde med dess
händer rörelser enligt denna
ramla:

Baga, baga bage.

Baga, baga bage.

Rulla dom.

Precka dom.

Slappa dom.

Byt in i ryggen. (Kort framåt)
med händerna)

Följande lek var också förr i
bruk. Den äldre tar fötterna och

nyper barnet i örat med fingern:

"Vår hände prästens bjällsko?
Det kunde då hända att sv-
ret blev: "Hälsö öra". Då nyps
det något värre. Då fortsättes till
somre blev:

"Släpp öra".

Då släpptes örat.

Kamm på fingrarna:

Summetst,

sluckspott,

långman,

stopprian,

lilla ped i armen.

De första lekakerna en gosse
eller flicka fick var ofta av
små och större tjuvar, ut
brutna kor, tjurar, och får
och lam. Även fick de hästar
av furuback och båtar av sam-
ma slag att segla med om nå-
got vatten fanns i närheten.
Även höll man tillgodo med
grankatter och furukatter, som
fingo agera boskap. Flickorna
fick naturligtvis också dockor
av träor.

Rida ranka.
Rida, rida ranka.
"Båten heter Blanka.
"Var ska vi rida?
"Se en liten spira.
"Vad ska hon beta?
"Jungfru Margareta.
"Men när vi kom till kungens
gård,
var där ingen hemma,
bara en gammal gramma.
"Lätt i vasa
o tugga blåa, (vätte blåa)
"Läde dottern spinnna.
"Spin, spin dotter min.
"I morgon kommer fästman din!
"Gått en spinn.
"Färdig spin.

Stadig förtuna kom där från,
färd på andra året,
kom där en gammal man
med guldband kring bröstet,
och värja vid bröstet!
Men ingen skjorta hade han.

Vaggvisor.

Skikan sitter på kyrkstol,
talar med sina döttrar:
"Får ska vi i vinter gå,
vi frysar om våra fötter!
Vi ska resa till Danmark,
köpa skor för en halv mark,
skor så tjunda som pepparkorn.
Katten blåser i skorhorn."

Waggvisor.

Åga by o vältä,
köla nya pjältä,
nya kassar o preckade sko,
äina kwii o äina ko,
tuvo päida galta,
dam skä vz saltä,
lögga dom i kälafad,
gömma dom te julamad.

Ro, ro rassa,
hanta smao kasa i kassa,
äin te de o äin te me
o äin te vasa kassa.

Wys, duss, liden o läje,
fäa han göa vall snöä fläje.

Wyss, duss, nana.
Katten schide nana.
Katten har ätte schidshus.
Gåa got dansen in o ud.
Gåa ska Meja feja.

Stackas den som liden ä
ska sa ud o Gåna:
Lide mad o inga lön,
lide mad o inga lön,
backa nom tē o skräna.
(Barnflickan sjunger denna visa
om sig själv.)

Om den som gick till skolan i
skolan och "klogade" hette det: "Klog-
spig, vaggaschid, frösen loet i sinne!"

Tillsäg

ACC. N:R. M. 10026: 29.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Majstäng restes varje midsommar i ~~trädhuset~~ huset vid en där belägen nöjesplats. I toppen hängdes en krus av ekblöv och en lövslinga virades om stängens från marken och upp. Blommor vros och bundes i slingan och krusen.

Till pingst lövades ofta både vid ingången till huset och på stugans väggar. På somriga ställen tog man hela pingstafton i anspelning för denna lövning. Utanför dörren ställdes gärna fjärrkar. Men inne i stugan var det ofta ekblöv som bunds ihop och hängdes upp.